

SAVOIR-VIVRE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Jürgen Brater

Maimuța din tine

traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

AVOIR-VIVRE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Jürgen Brater

WIR SIND ALLE NEANDERTALER

First published in Germany under the title „Wir sind alle Neandertaler“

by Eichborn AG, Frankfurt am Main, 2007

Copyright © Bastei Lübbe GmbH & Co. KG, 2011

© Baroque Books & Arts®, 2015

Imaginea copertei: Cristiana RADU

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Denise GEORGESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BRATER, JÜRGEN

Maimuța din tine / Jürgen Brater;

București: Baroque Books & Arts, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-8564-08-1

I. Moroiu, Mihai (trad.)

304.5

572

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

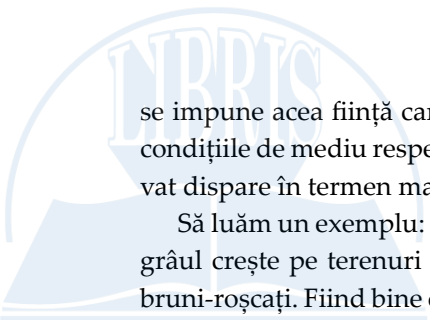
Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică
nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright,
conform Legii Dreptului de Autor.

ORIGINI ȘI DEZVOLTARE

DE UNDE VINE OMUL

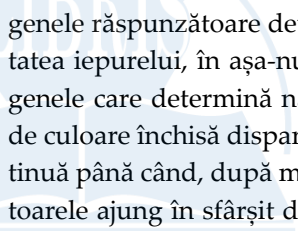
Faptul că noi, oamenii, existăm este o pură întâmplare. Sau, exprimat mai științific: ființarea noastră depinde de evoluție, ceea ce, în esență, înseamnă același lucru. Deoarece motorul evoluției nu este nimic altceva decât întâmplarea – chiar dacă unora le stă ca ghimpele în ochi teoria că noi și cimpanzeii am proveni din strămoși comuni (ceea ce, de altfel, nu este deloc una și aceeași cu teza adesea auzită, că străbunii noștri ar fi fost maimuțe). La fel li se pare de nepotrivită imaginea și celor care ne consideră țelul sau – formulat pe cât de poetic, pe atât de îngâmfat – încununarea creației. Deși teoria evoluției, așa cum a fost prezentată de Charles Darwin la mijlocul secolului al XIX-lea în cartea sa *Originea speciilor prin selecție naturală*, a fost admisă de naturaliști, de majoritatea filozofilor și chiar și de o bună parte dintre teologi, este în continuare greșit înțeleasă, tezele ei sunt în continuare greșit interpretate. Când vorbim despre *survival of the fittest*, nu înseamnă de fapt supraviețuirea celui mai puternic, după ce îl execută sumar pe cel mai slab, ci a celui mai bine adaptat – care ar putea să fie și cel mai slab dintre ei. Așa se face că, pe termen lung,

The logo for NRRIS (National Research and Reference Institute for Forests) is located in the top left corner. It features the acronym 'NRRIS' in a stylized, blue, serif font, enclosed within a circular emblem that also contains a silhouette of a forest landscape.

se impune acea ființă care se acomodează cel mai bine în condițiile de mediu respective, pe când cel mai puțin adecvat dispare în termen mai scurt sau mai lung.

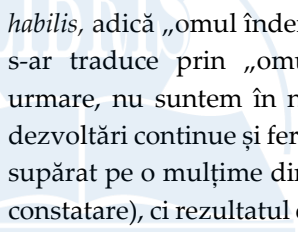
Să luăm un exemplu: undeva, într-un loc unde e cald și grâul crește pe terenuri de culoare închisă, trăiesc iepuri brun-roșcați. Fiind bine camuflate, rozătoarele cad rareori victimă animalelor de pradă, iar celelalte se pot înmulți nestingherit. Cu timpul, clima suferă modificări; deceniu de deceniu, sau poate secol de secol, se face tot mai frig, ninge tot mai des, iar zăpada se topește tot mai greu. O catastrofă, în ceea ce privește iepurii, cât se poate de ușor de observat de la mare distanță pe un teren de culoare deschisă, mulți fiind omorâți și mâncați de vulpi, vulturi și alte carnivore. Și atunci, datorită unei distribuții și reasamblări aleatorii ale genelor cu prilejul împerecherii a doi iepuri, sau după intervenția unei mutații, schimbare la fel de aleatorie a genotipului, pe lume apare un iepure cu blană ceva mai deschisă la culoare. Pe vremuri, un rozător ușor de distins ar fi fost înhățat primul de păsările de pradă și ar fi ieșit din scenă încă înainte să-și intre în rol. Însă acum, în mediul mai luminos, outsiderul prezintă avantajul de a fi mai greu de depistat decât ceilalți membri ai speciei; așa ajunge să se înmulțească și să transmită mai departe, anumitor urmași, genele răspunzătoare de deviația de culoare a blănii lui. Astfel, în generațiile următoare se vor naște, pe lângă iepurii întunecați, și unii cu blana de culoare puțin mai deschisă. Și cum rozătoarele de nuanță închisă sunt rapid decimate de dușmani, multe dintre ele nu ajung să se mai înmulțească, în vreme ce iepurii de culoare deschisă care se împerechează între ei sau cu cei maro-roșcați aduc iarăși pe lume pui ceva mai decolorați.

Ca să scurtăm povestea: culoarea deschisă, în mod normal echivalentă cu o condamnare la moarte, se dovedește o adevărată binecuvântare în noile condiții și, cu timpul,

genele răspunzătoare devin tot mai des prezente în ereditatea iepurelui, în așa-numitul lui bazin genetic, pe când genele care determină nașterea unor exemplare cu blana de culoare închisă dispar, încetul cu încetul. Procesul continuă până când, după multe, foarte multe generații, rozătoarele ajung în sfârșit de culoare aproape albă. Așa ceva durează, în condițiile date, zeci de mii, ba chiar milioane de ani în cazul schimbărilor mai puțin evidente, însă evoluția nu are nicio grabă. Când iepurii întunecați sunt siliți de împrejurări să se retragă într-o regiune cu mai puțină zăpadă, ca să aibă șanse mai mari să se adăpostască, în vreme ce iepurii albi se simt în largul lor tocmai pe terenul deschis la culoare, adică atunci când cele două populații se îndepărtează treptat tot mai mult între ele sau întâlnirea lor este împiedicată de o barieră geografică – un ghețar uriaș, spre exemplu, sau o prăpastie tot mai adâncă, așa ca Grand Canyon din Statele Unite –, nu se mai pot împerechea și face schimb de gene între ele. În zona de condiții climaterice hibernale vor mai trăi în cele din urmă doar iepuri albi, care între timp s-au îndepărtat atât de mult de strămoșii lor inițiali din punctul de vedere al trăsăturilor fizice și al comportamentului de reproducție, încât, chiar dacă s-ar mai întâlni cu ei, fie nu s-ar mai împerechea deloc, fie urmașii rezultați nu ar mai fi fertili. Așa a apărut o nouă specie. Și, dacă mai avem răbdare doar câteva milioane de ani, din noile specii se dezvoltă, în același fel, noi genuri, familii, ordine și clase. Tot așa, spre exemplu, s-au dezvoltat, din pești, broaștele și restul amfibienilor, apoi reptilele și păsările și, în cele din urmă, mamiferele.

Și la fel s-a întâmplat, științific vorbind, și cu noi, oamenii, care am devenit ceea ce suntem astăzi, prin continuă variație și selecție. Cu totul întâmplător, pornind de la stadiul preliminar, asemănător cu maimuța (numit de oamenii de știință *Australopithecus*) și trecând prin *Homo*

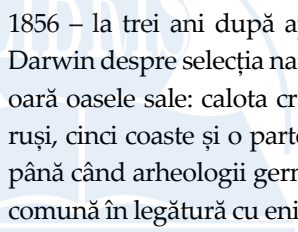
habilis, adică „omul îndemânic“, și *Homo erectus*, ceea ce s-ar traduce prin „omul ridicat“ sau „vertical“. Prin urmare, nu suntem în niciun caz produsul final al unei dezvoltări continue și ferme, dinainte plănuite (Darwin i-a supărat pe o mulțime dintre contemporanii săi cu această constatare), ci rezultatul ei pe cât de întâmplător (variație), pe atât de inevitabil (selecție).

Evoluția nu stabilește un plan, este perfect oarbă în ce privește viitorul și produce absurdități cu nemiluita; de aceea și seamănă desfășurarea ei cu o cursă nebună, în zigzag, plină de ocolișuri și de salturi laterale. Continuarea dezvoltării s-a produs exclusiv grație faptului că natura acordă o șansă de supraviețuire de durată doar acelei ființe care se afirmă cel mai bine în condițiile ambientale dominante la un moment dat, cu alte cuvinte alege din nenumăratele variante apărute din pură întâmplare intenționat pe cele care prezintă cele mai bune premise de supraviețuire. Este cert că de-a lungul milioanelor de ani au existat numeroși străbuni potențiali de-ai noștri lipsiți de avantajul de a trăi într-un loc sau în condiții climatice convenabile, dispărând de aceea pentru eternitate. Străbunii noștri, în schimb, au avut pur și simplu norocul să fie înzestrați cu trăsăturile potrivite, și apoi prilejul să se perpetueze și, cu timpul, să progreseze.

NEANDERTALIENI ȘI ALȚI OAMENI PREISTORICI

În același mod a apărut și omul de Neandertal¹, nume dat de o vale din apropierea orașului Düsseldorf, unde, în

¹ Neandertal, după grafia germană actuală (n. tr.).

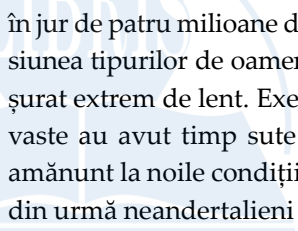

1856 – la trei ani după apariția ediției princeps a cărții lui Darwin despre selecția naturală – au fost găsite pentru prima oară oasele sale: calota craniană, ambele femururi și humerusi, cinci coaste și o parte din bazin. A durat mai mulți ani până când arheologii germani și englezi au ajuns la o părere comună în legătură cu enigmatică descoperire – și anume că, împotriva presupunerilor inițiale, nu era vorba de un călăreț mongol dezertat din armata rusă în vremea lui Napoleon. Mai târziu s-au găsit și alte schelete, mai întregi, printre care unul foarte bine păstrat, în apropiere de Weimar.

Homo neanderthalensis, așa cum se numește el exact, științific, era puternic și înalt de statură – potrivit măsurătorilor, ajungea la 1,80 metri – cu brațe lungi, respectând proporțiile. Volumul interiorului cutiei craniene, implicit și al creierului, era cu mai mult de un litru și jumătate mai mare decât al nostru, de astăzi; altfel, se deosebea de noi în primul rând prin proeminența osoasă pronunțată de deasupra ochilor, nasul lat și turtit și bărbia lipsă. Potrivit determinărilor pe baza osemintelor descoperite, omul de Neandertal ocupa în urmă cu circa 150 000 de ani întregul spațiu european, unde a trăit vreme de „doar” aproximativ 125 000 de ani, pentru a dispărea fără urmă acum circa 25 000 de ani, din motive încă neelucidate.

Deși el a reprezentat, prin urmare, o linie colaterală a evoluției, și nu strămoșul nostru direct – rol atribuit așa-numitului „om de Cro-Magnon” – în cele ce urmează vom vorbi, generalizând, despre neandertalian, referindu-ne la străbunii noștri primitivi. Folosim acest termen comun și acceptat ca simplu sinonim pentru stră-străbunii noștri arhaici – știind bine că ei nu pot fi de fapt băgați în aceeași oală, chiar și din cauza perioadei imense, de mai multe milioane de ani, cât au populat pământul și s-au dezvoltat.

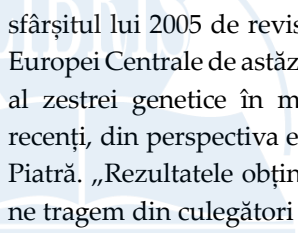
De la primii hominizi (ființe umanoide cu mers mai mult sau mai puțin vertical) care au populat lumea, au trecut

în jur de patru milioane de ani, iar trăsătura aparține în succesiunea tipurilor de oameni primitivi este că totul s-a desfășurat extrem de lent. Exemplele răspândite pe suprafețe vaste au avut timp sute de mii de ani să se adapteze în amănunt la noile condiții de mediu. În schimb, de când cei din urmă neandertalieni au părăsit planeta, au trecut doar douăzeci, maximum treizeci de mii de ani. Poate să pară mult, dar pe scara evoluției reprezintă doar o clipită în istoria omenirii. Dacă reducem dezvoltarea genului „homo”, a cărui ultimă verigă o reprezentăm, la o zi de douăzeci și patru de ore, omul și-a petrecut cu mult peste douăzeci și trei de ore ca vânător culegător. S-a apucat de agricultură abia cu șase minute înainte de miezul nopții și chiar în ultima secundă s-a născut Iisus Hristos.

Consecința inevitabilă este că pentru adaptarea la viața noastră de astăzi, cu toate circumstanțele ei complicate, a rămas cu mult prea puțin timp. Dacă ne gândim că evoluția pretinde, în circumstanțe asemănătoare, milioane de ani pentru a reuși transformări minuscule într-o ființă, adaptând-o astfel cu foarte puțin mai bine la condițiile de mediu, nu este de mirare că genele noastre care ne determină nu doar înfățișarea, ci și funcțiile corpului și nu în ultimul rând comportamentul, au rămas în continuare în bună măsură identice cu cele ale strămoșilor din Epoca de Piatră. Antropologii Lionel Tiger și Robin Fox formulează cât se poate de drastic această stare de lucruri în cartea lor *The Imperial Animal* (subtitrată în ediția germană *Vânători din Epoca de Piatră în capitalismul târziu*): „Omul în postura de vânător nu a fost un interludiu al trecutului nostru îndepărtat. Suntem în continuare vânători, vânători încarcerați, domesticiți, înveninați, dezindividualizați și derutați.”

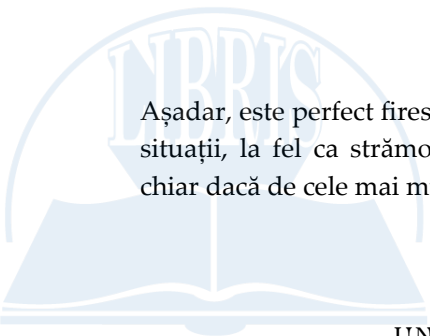
Originile noastre cinegetice sunt confirmate și de o analiză mai recentă a genotipului făcută de cercetători din Germania, Marea Britanie și Estonia și publicată la

sfârșitul lui 2005 de revista *Science*. În concluzie, locuitorii Europei Centrale de astăzi corespund din punctul de vedere al zestrei genetice în mică măsură cu plugarii – foarte recentți, din perspectiva evoluției – de la sfârșitul Epocii de Piatră. „Rezultatele obținute de noi indică mai degrabă că ne tragem din culegători și vânători din Paleolitic”, explică profesorul Joachim Burger de la Institutul de Antropologie din Mainz. În concluzie, micile grupuri care au introdus agricultura în Europa par să fi fost alungate din nou de hoardele de vânători-culegători – lăsând în urma lor plugăritul, dar nu și urme genetice. După cum se vede, nu suntem urmașii unor agricultori pașnici, ci ai unor triburi străvechi, în care bărbații obișnuiau să plece la vânatoare, iar femeile se îngrijeau de căminele lor din grote, de descendenți și de agonisirea hranei prin intensă activitate de cules.

Dincolo de toate acestea nu avem voie să scăpăm din vedere un aspect crucial: materialul cu care lucrează evoluția este mereu cel existent, și numai asupra lui se poate interveni pentru a fi schimbat extrem de încet și pas cu pas. Spre deosebire de un inginer care stabilește că o mașinărie nu mai face față, evoluția nu poate să arunce așa, pur și simplu, un organism demodat și să pună în locul lui altul nou, construit din temelii. Este adevărat, ființele încep să decadă și se sting atunci când nu fac față la ritmul schimbărilor de mediu, dar asta nu intră deloc în contradicție cu realitatea că toate speciile de animale și de plante care se găsesc astăzi pe pământ provin din forme preexistente, prin urmare sunt rezultatul unui plan de construcție cu puțin mai bun, dar cu siguranță nu nou.

De aceea și noi am rămas, în esență, oameni ai Epocii de Piatră, cu câteva detalii ameliorate grație evoluției, în cel mai bun caz. Suntem în cea mai mare măsură construiți la fel ca ei, corpul nostru funcționează potrivit aceluiași mecanism ca ale lor, iar creierul ne este programat identic.

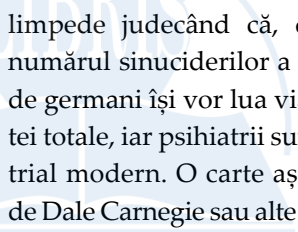
Așadar, este perfect firesc că ne purtăm și astăzi, în multe situații, la fel ca strămoșii noștri din Epoca de Piatră – chiar dacă de cele mai multe ori o facem inconștient.

UNABOMBER

Nu de mult, în Statele Unite a fost arestat un criminal în serie, care în șaptesprezece ani a pus la cale șaisprezece atentate cu bombă, ucigând trei oameni și rănind, uneori grav, alți douăzeci și trei, fiind cunoscut în lung și-n lat sub porecla de „Unabomber“. La arestare, s-a dovedit că nu era o brută primitivă, așa cum se aștepta toată lumea, ci un matematician foarte inteligent, absolvent al Universității Harvard. Cu scurt timp înainte, îi persuadase pe cei de la *Washington Post* și *New York Times* să-i publice o declarație de o pagină, unde susținea că revoluția industrială și toate consecințele ei ar reprezenta un dezastru pentru omenire. Problemele sociale și sufletești ale societății moderne ar fi rezultatul unei dezvoltări în urma căreia oamenii au fost obligați să trăiască în condiții fundamental diferite de cele în care au apărut. Potrivit lui, lumea modernă ne silește la o existență în afara modelului natural al comportamentului uman.

Surprinzător, cu toată repulsia stârnită de crimele comise fără niciun fel de scrupule, Unabomber a devenit un fel de figură-cult. Oameni cu cele mai diverse origini și pregătiri și-au pus, în ziare și pe Internet, următoarea întrebare: „Oare nu zace, în fiecare din noi, un mic Unabomber?“ „Poate că nu ne face plăcere modul în care își varsă el mânia“, explică Robert Wright, jurnalist american specializat în științe, „dar mânia lui ni se pare cât se poate de cunoscută.“

Cât de mare e numărul celor care nu se acomodează cu cerințele și excesele societății moderne ar trebui să fie

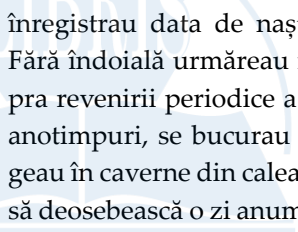

limpede judecând că, de la începutul industrializării, numărul sinuciderilor a crescut constant. În jur de 12 000 de germani își vor lua viața și în acest an, din cauza derutei totale, iar psihiatrării sunt la mare căutare în statul industrial modern. O carte așa ca *Lasă grijile, începe să trăiești!* de Dale Carnegie sau alte coduri de comportament aflate de zeci de ani pe listele de bestseller demonstrează că suntem făcuți pentru viață, așa cum o trăim, la fel de bine pe cât se potrivește securea la fabricarea microcipurilor. Faptul devine și mai frapant dacă aruncăm o privire asupra nenumăratelor boli ale civilizației și a suferințelor cronice cauzate de condițiile vieții moderne care dau ceva bătaie de cap și răspund de moartea multor contemporani.

Pe drept cuvânt, cercetătorii evoluției ne compară creierul cu un computer, după al cărui program suntem siliți să trăim – vrând-nevrând. Însă software-ul care guvernează toate modurile noastre de comportament și le conectează între ele mai mult sau mai puțin rațional a fost creat nu în epoca modernă, ci în urmă cu milioane de ani, iar evoluția îl adaptează lent și treptat la condițiile noastre de existență actuale – în orice caz infinit mai lent decât s-au schimbat și urmează să se schimbe condițiile de viață în sine.

UGUR ȘI TRIBUL LUI

Personajul principal din Epoca de Piatră al acestei cărți este un bărbat solid, cu alură athletică, Ugur pe numele său. Desigur, nu știm ce nume purtau strămoșii noștri, nu știm nici măcar dacă aveau nume, cum avem noi azi, dar asta nu are în esență nicio importanță. Ugur era în vârstă de douăzeci și șase de ani, și probabil habar nu avea de asta, fiind greu de presupus că oamenii din Epoca de Piatră își

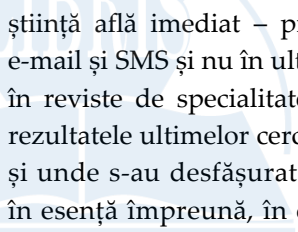

înregistrau data de naștere și sărbătoreau repetarea ei. Fără îndoială urmăreau mișcările astrilor și meditau asupra revenirii periodice a fenomenelor naturii în diversele anotimpuri, se bucurau când era vară și cald și se retrăgeau în caverne din calea frigului hibernal. Dar să indice și să deosebească o zi anume, de pildă, în ce zi pică 14 martie sau 3 septembrie, de asta cu siguranță nu erau în măsură.

În mijlocul grupului lor de bărbați, femei și copii, Ugur era perceput ca o căpetenie cu experiență și sfatul lui era ascultat de toți. Deși nu fusese desemnat, și cu atât mai puțin ales în mod expres, ceilalți membri ai tribului îl acceptau drept conducător. Femeia lui era Wala, o ființă puternică, puțin prea corpulentă, cu câțiva ani mai tânără, și împreună aveau doi copii: un fiu de șase ani, Korod, și o fiică de trei ani, căreia îi vom da numele Alani. Acum, Wala era din nou însărcinată, în șase luni, și dacă totul va merge bine, va aduce pe lume încă un copil, de care se va îngriji cu spirit de sacrificiu și îl va alăpta vreme de câțiva ani, până la următorul.

Așa cum am spus, Ugur și hoarda lui nu trăiau într-o vreme sau un loc anume; ci, mult mai mult de atât, erau modelul strămoșilor noștri care populau pământul cu cincizeci până la două sute de mii de ani în urmă. Ne putem permite lejer o perspectivă atât de generoasă și nu este nevoie să stabilim limitele temporale. Un atribut caracteristic al vieții lor era tocmai acela că nu săreau peste etape de dezvoltare, așa ca acum, ci dimpotrivă, nu se schimba practic nimic, vreme de zeci, ba adesea chiar și o sută de mii de ani.

Un motiv esențial îl constituia, fără îndoială, posibilitatea limitată de comunicare. Spre exemplu, când unul dintre strămoșii noștri făcea o descoperire sau o invenție importantă, nu putea să o prezinte decât familiei și celorlalți câțiva membri ai comunității lor, existând permanent primejdia considerabilă ca ea să fie dată uitării. Astăzi, oamenii de

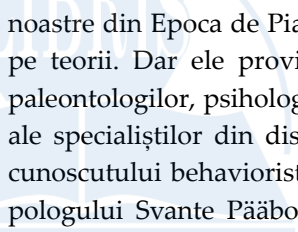

știință află imediat – prin telefon, fax și Internet, prin e-mail și SMS și nu în ultimul rând prin articole publicate în reviste de specialitate cu circulație în toată lumea – rezultatele ultimelor cercetări, indiferent cine este autorul și unde s-au desfășurat ele. Astfel cercetătorii lucrează în esență împreună, în ciuda sau poate tocmai datorită concurenței dintre ei, în vederea unui scop comun, ceea ce contribuie la dublarea cunoașterii în lumea noastră modernă la fiecare cinci până la șapte ani. Ceea ce ar fi fost de neconceput Epoca de Piatră.

TEORII GOALE?

A ajuns o adevărată modă tendința de a pune modurile inexplicabile de comportament pe seama moștenirii noastre din cursul evoluției, care ar fi asigurat succesul omului din Epoca de Piatră, ridicând însă obstacole dificile în calea lui *Homo technicus* de azi. Prin variate abordări intelectuale, se fac multe încercări de interpretare a fenomenelor medicale, sociale și culturale drept relicve preistorice, efecte ale discrepanței dintre genotipul nostru și pretențiile lumii moderne. Cu siguranță, o parte dintre aceste concepte și teorii par îndoielnice. Dar întotdeauna s-a întâmplat la fel cu orice ipoteză științifică, pentru ca apoi unele să aibă nevoie de corectări, altele dovedindu-se totuși deplin valabile. Biologii care studiază evoluția exprimă starea de fapt printr-o glumă autoironică: „De ce sunt interesați bărbații de femeile în rochii mini? – Pentru că, în Epoca de Piatră, femeile care purtau veșminte lungi se împiedicau și, în cădere, își omorau copiii.”

Așadar, multe dintre tentativele următoare de explicare a comportamentului uman prin prisma rădăcinilor

noastre din Epoca de Piatră se bazează pe presupuneri și pe teorii. Dar ele provin, în majoritate, din cercetările paleontologilor, psihologilor, biologilor, behavioriștilor și ale specialiștilor din discipline înrudite, printre alții ale cunoscutului behaviorist Konrad Lorenz, ale paleoantropologului Svante Pääbo, venit din Suedia să lucreze la Leipzig, sau ale lui Edward Wilson, biolog de la Harvard, care au susținut în multe publicații științifice teza potrivit căreia comportamentul uman este, încă din Preistorie, determinat biologic, adică genetic. Asemenea opinii sunt bine întemeiate, dar, cu puține excepții, nu se pot demonstra la fel de solid ca o lege matematică. La asta se adaugă și deosebirea dintre noi și faptul că înzestrarea noastră genetică se reflectă diferit, în funcție de condițiile de viață și de mediul care ne influențează.

Prin urmare, să-l însoțim pe Ugur, împreună cu familia și cu tribul său, și să remarcăm ce anume îi impulsionează și modul lor de comportament. Apoi vom constata cu uimire, și în ciuda unui anume scepticism, că în esență nu ne deosebim prea mult de ei. Ne vom da seama cât de puternic funcționează în continuare omul primitiv din noi, la ce soi bizar de gândire și de acțiune, și uneori chiar grotesc, din punctul de vedere actual, ne împinge el și de cât de numeroase și de uluitoare fenomene din viața de zi cu zi se face el vinovat, în cele din urmă.

Și să încercăm să tragem un folos din toată cunoașterea dobândită astfel. Ca să ne înțelegem mai bine propriile sentimente și porniri, dar și pe cele ale semenilor noștri, pentru ca apoi să ne putem adapta puțin mai eficient comportamentul cotidian la programul de computer din creierul nostru și, în acest fel, să trăim măcar în parte așa cum se cuvine, pentru sănătatea și binele personal.

Cuprins

ORIGINI ȘI DEZVOLTARE	5
De unde vine omul.....	5
Neandertalieni și alți oameni preistorici.....	8
Unabomber.....	12
Ugur și tribul lui.....	13
Teorii goale?	15
FOC ȘI LUMINĂ.....	17
Romantismul focului de tabără.....	19
Omul de la grătar	20
Casă de vis, cu semineu.....	21
Cină la lumina lumânării	22
Artificii	23
SUPERSTIȚIE ȘI MISTICĂ	26
Vineri, 13.....	27
Despre visători și cititori în stele.....	28
Port-bonheur.....	29
Globul de cristal și zațul de cafea.....	30
Nu se poate să fie o întâmplare.....	32
Puterea magică a logourilor.....	36
Șamani moderni.....	37
Căutători-culegători	39
CORP ȘI SIMȚURI	42
Privind în față	43
Urechi mobile.....	44
Cu păr și barbă.....	45
Stres în stare pură.....	48
Zgomote agasante	49

Căscatul este molipsitor	51
Despre scărpînatul în cap și rosul unghiilor	53
Brizbrizuri inutile	54
Nu există loc pentru minte.....	55
Sughîț chinuitor	57
Nani-nani	57
TEAMĂ ȘI SPAIMĂ	59
Cu spatele la zid	61
Casa din verdeață	62
Patrupede iubite	64
Peisaje fluviale	65
Chin și amar	67
Păianjeni și alte creaturi.....	68
Sângele – un lichid special	70
Fulger și tunet	72
Jetlag.....	73
Fanatici ai armelor.....	74
FIOR ȘI ACȚIUNE.....	76
Febra vânătorii.....	77
Fiorul suprem.....	80
Ține ritmul!.....	81
Bărbat la volan	84
Scoase din burtă.....	86
Despre armonii și cacofonii.....	87
MÂNCARE ȘI BĂUTURĂ.....	90
Categoria grea	91
Sportul e o crimă.....	94
Pofta vine mîncînd.....	95
Pofta de carne.....	98
Yo-yo	99
Pofta de dulce.....	100
Sarea și alte balasturi.....	102
Gusturi diverse	105
Sila	107
Mi-e rău!.....	110
Mîncat și băut ca în Epoca de Piatră?	111
BOALĂ ȘI SUFERINȚĂ.....	114
Societatea sedentară	115
Meteosensibilitate.....	119
Pete pe piele	121
Dilema femeilor moderne	122

Sarcina toxică	125
Când femeile flămânezec de bunăvoie.....	127
Totul în negru	128
Filip cel agitat.....	130
NEÎNCREDERE ȘI COMPASIUNE	133
Fiecare cu tribul său	135
Simboluri de statut.....	137
La distanță	138
Despre sfială și mobbing	140
Numai să nu atrag atenția	143
Gena xenofobă?.....	145
<i>Homo socialis</i> – omul social	147
Altruismul	150
Puterea clipei.....	152
Simpatie și milă.....	154
Limbajul corporal	155
Elocvența mâinilor	157
BĂRBAȚI ȘI FEMEI	159
Conversația.....	161
Un bărbat, un cuvânt... ..	165
Tu nu mă înțelegi.....	168
Hohote sonore de râs	170
Asocieri de bărbați	172
Banda de rockeri.....	175
Biroul ca domeniu de vânătoare	175
Agresivitate	178
De drum nu întrebi.....	180
Shopping – de la plăcere la frustrare.....	181
Intuiția feminină	183
Să faci pipi ca un bărbat.....	185
IUBIRE ȘI SEX.....	187
Chipuri frumoase	188
Ce le place femeilor la bărbați	189
Șarmul bărbaților mai în vârstă.....	193
Ce le place bărbaților la femei	194
Frumusețe de vânzare	198
Puterea secretă a parfumurilor.....	200
Sărutări pasionale.....	203
Nu poate rămâne fidel	204
Gelozia este o patimă... ..	206
Bibliografie.....	211